

החידוש היומי

חידוש יומי בדף היומי

סברת המבי"ט באבד אדם וגוי ראהו הרוג בדרך

המביט"א בתשובה (ח"א סימן קלה) נוקט שאם יהודי יצא ממקום פלוני ללכת למקום פלוני לביתו, ולא הגיע לשם ונאבד זכרו ולא נודע מקומו איו, ובא גוי מסיח לפי תומו ואמר שראה יהודי באותו הדרך נהרג באותו הזמן - הרי מדאורייתא יש לנו לתלות שזהו הנהרג, שאם היה חי היה שב לביתו.

ומוסיף המבי"ט שעדות זו עדיפה על עדות מים שאין להם סוף [-שמעיד על אדם שטבע בים] שמבואר בגמרא ביבמות (קכא:) שאם נשאת לא תצא. והטעם, כי מי שנאבד בישוב, שיצא ממקום אחד ולא נודע לאן הלך, קרוב להתגלות יותר ממי שנאבד בים, שפירש בספינה ולא נודע לאיזה מקום הלכה הספינה. כי הנאבד בישוב, אחר שמחפשים אותו ולא נמצא מי שראה אותו או נתקל בו, הרי דעתו של אדם סומכת לומר שמת או נהרג. משא"כ הנאבד בים הרי אין מקום לחפש אחריו, ואפשר שהוא באיים הרחוקים, והוי ספיקא דאורייתא.

ולכן מסיק המבי"ט שכיון שנשכח זכרו מכל מקום, וגם בא גוי והסיח לפי תומו שנהרג באותו דרך ובאותו זמן, הרי שרוב מי שנשמע עליו דבר זה הוא למיתה, ואין אחד מני אלף שייאמר עליו דבר זה שישוב עוד לביתו, ולכן אם נשאת אשתו לא תצא. כיון שאין זה אלא איסור דרבנן שהרי מדאורייתא הולכים בתר הרוב.

דימוי השב יעקב למחלוקת רבי ורשב"ג בדיון שדה שנאבד בה קבר

להוראה זו של המבי"ט מביא השב יעקב (ח"ב סימן יא) "קצת ראיה" מדברי הגמרא בפסחים (י.). שם נחלקו רבי ורשב"ג בדיון שדה שנאבד בה קבר ומנצא בה קבר, שלדעת רבי הנכנס לתוכה טהור "שאני אומר קבר שאבד הוא קבר שנמצא", ואילו לדעת רשב"ג יש לבדוק את השדה כולה ואין אומרים קבר שאבד הוא קבר שנמצא.

והנה טעמו של רשב"ג הוא שחוששים שמא קבר זה שמצאו הוא של אדם אחר שנקבר שם, אך עדיין הקבר שנאבד לא נצא. ואם כן לדעת רבי שאין צריך לבדוק כל השדה, מבואר שאין כחוששים שמא אחר הוא, אלא כיון שבאותו שדה לא ידוע לנו שנאבד כי אם קבר אחד, ממילא נקטינן שזהו הקבר שנמצא. וכיון דקיי"ל הלכה כרבי מחבירו, אם כן נפסקה ההלכה. ולכך ה"ה בנידון העגונה, תולים שזה שנמצא הוא הבעל שנאבד, דכיון שיודעים אנו שנאבד יהודי אחד בדרך זו, ומאידיך נמצא יהודי אחד הרוג באותה דרך, ממילא אמרינן מה שנאבד הוא שנמצא.

קושיות השב שמעתתא בחילוק הציורים בקבר ובאבד אדם בדרך

ובשב שמעתתא (ש"ז פי"ז) הקשה על דימויו של השב יעקב, שהרי בקבר כיון שלולי שהיה ידוע בודאי שנאבד שם קבר לא היינו חוששים לספק טומאה בשדה, ממילא יש לומר שכיון שלא הוחזק טומאה אלא מחמת קבר אחד שאבד ועתה נמצא קבר אחד, שוב לא חוששים שמא יש שם עוד קבר אחר, כפי שאין חוששים בכל השדות שמא יש בהם קבר. משא"כ בנידון דידן "למה לא נחוש דזה שנמצא הרוג, איש אחר הוא, והאיש שהלך דרך זה כבר הלך מזה לדרכו". דהיינו שכיון שבדרך זו הלכו אנשים רבים, כיצד נתלה שדוקא איש זה שאבדו עקבותיו הוא שמת ונמצא, ולא נחוש שמא איש אחר שהלך בדרך זו הוא שנמצא הרוג.

גם השב יעקב עצמו עמד על חילוק כעין זה, שלכאורה יש לחלק בין המקרים, כי לענין קבר הרי ודאי שנמצא הקבר באותה השדה, וכיון שנמצא קבר יש לנו לתלות שהוא הוא. משא"כ באדם זה שאבד, הרי כלל לא ברור הדבר שנהרג באותו הדרך, ויכול להיות שהלך לעלמא, ואם כן אין לנו כל כך טעם לתלות שהאדם שנמצא בדרך הוא אותו אדם שאבד.

אלא שדוחה השב יעקב את חילוקו זה, שהרי לדעת רבי שאומרים 'קבר שאבד הוא קבר שנמצא', הדין הוא שאפילו אם התחיל לבדוק את השדה ומיד בתחילת בדיקתו כבר מצא קבר, הרי שוב אינו צריך לבדוק ותלינן שזהו הקבר שאבד. והרי אין הדבר ודאי שהקבר שאבד היה בחלק זה של השדה, ואפ"ה תלינן שהוא שאבד הוא שנמצא, וא"כ הוא הדין כשהלך יהודי בדרך זו ואבד ונמצא הרוג בדרך, יש לתלות שהוא שאבד הוא שנמצא.

עוד מוסיף השב שמעתתא להקשות, שלא מצאנו שתולים זה שאבד הוא שנמצא, אלא רק באופן שהדבר שאבד והדבר שנמצאים שווים הם זה לזה, כגון לענין קבר שאבד הוא קבר שנמצא, או בגמרא בבכורות (כה:): לענין בעל מום שנתערב בין הבהמות ונמצא בעל מום, שתולים שבעל מום שאבד הוא בעל מום שנמצא. משא"כ בנידון דידן הלא הנאבד הוא אדם חי, ואילו הנמצא הוא אדם מת, רק שאנו רוצים לתלות שאדם חי זה שאבד מת ונמצא כשהו מת, ומנין לנו שנאמר זה שאבד הוא זה שנמצא.

והש"ש מוסיף ומביא דוגמא לחילוק זה, אף היא מהגמרא בפסחים (שם ע"ב), שאף שאם אבד כיכר ומצא כיכר אמרינן כיכר שאבד הוא כיכר שנמצא, אבל אם אבד כיכר ונמצא פירורין, אין אנו אומרים הוא שאבד הוא שנמצא אלא רק כשהכניסוהו תינוק ועכבר שדרך לפרו, וממילא הרי זה כאבד פירורין ונמצא פירורין, אבל בלאו הכי אין אומרים זה שאבד הוא שנמצא. והוא הדין באדם חי שהלך בדרך ונמצא מת, כיון שאין מוכרח שימות אין ראוי לומר בו זה שאבד הוא זה שנמצא.

הוא

שאבד

הוא

שנמצא

בהיתר

עגונה

יום חמישי א תמוז

יבמות דף קטו

להצטרפות לקבלת החידוש

a8843414@gmail.com

קושיית רבי יצחק רפפורט ממעשה בשני תלמידי חכמים ודחיית הנודע ביהודה

ובגמרא ביבמות (קטו.) מובא מעשה בשני תלמידי חכמים שהיו באין עם אבא יוסי בן סימאי, בספינה, וטבעה, והשיא רבי נשותיהן ע"פ נשים. ומבואר בגמרא (שם ע"ב) שראו בהם סימנים, ובתוספות (ד"ה וקאמרי) הוסיפו למ"ד סימנים לאו דאורייתא שהיו אלו סימנים מובהקים.

ובשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק אה"ע סימן מו) בתשובה לרבי יצחק הכהן רפפורט אב"ד לייפניק, אנו למדים מתוך דברי תשובתו כי הגריה"ר הקשה על דברי השב יעקב מדברי הגמרא הנזכרים. שהרי מפורש בגמרא שרבי לא התיר נשותיהן אלא מכח הסימנים, ורבי הוא הסובר 'קבר שאבד הוא קבר שנמצא', ואעפ"כ לא אמרינן היינו אלו שטבעו היינו אלו שעלו. הרי שאין לדמות הדינים.

בתשובתו דוחה הנודע ביהודה את קושיית הגר"י רפפורט, שכן בגמרא מבואר שספינתם של שני התלמידי חכמים טבעה, והיינו שכל הספינה טבעה, ובספינה היו הרבה בני אדם, וממילא לא שייך לומר הם שטבעו הם שעלו, ולכן הוצרך לסימנים. וא"כ אין סתירה לדברי השב יעקב מסוגיא זו.

קושיית הנודע ביהודה על השב יעקב מהמעשה הנורא בנורא בי גנני

עוד מעשה נורא הובא בגמרא במסכת יבמות (שם) באדם שבליל כלולותיו דלקה האש בבית חופתם, וקראה אשתו 'חזור גבראי חזו גבראי', ובאו וראו אדם חרוך מושלך ופיסת יד מושלכת. ונחלקו אמוראים כיצד לדון מעשה זה, רב חייא בר אבין דימה מקרה זה לברייתא באשה שמעידה 'עשינו עלינו בית עשינו עלינו מערה הוא מת ואני ניצלתי' שאינה נאמנת, לפי שברחה משם ומדמה שמת, אף שאפשר שכדרך שהיא ניצלה כך ניצל הוא. והוא הדין במעשה זה שברחה מבית חופתם וכסבורה שבעלה הוא שמת.

אמנם רבא חילק בין המקרים, שהרי כאן מכריזה ואומרת 'חזו גבראי חזו גבראי' וכן יש לפנינו 'גברא חרוכא דשדי ופתא דיא דשדיא', ולכן יש לתלות שאכן זה בעלה. ואילו רב חייא בר אבין אומר שאף כאן יש לתלות שהאיש החרוך הוא אדם שבא להציל את בעלה ונשרף, ופס היד היא של בעלה, ומחמת שנולד בו מום התבייש וברח.

ומקשה הנודע ביהודה, לדברי השב יעקב, מדוע חושש רב חייא בר אבין שמא אדם זה הוא איש אחר ולא הבעל, והלא יש לנו לומר הוא שאבד הוא שנמצא. אמנם דוחה הנודע ביהודה השאלה בקל, כי במעשה זה הרי מלבד הבעל נמצא גם פיסת יד - וכיון שכן, הרי מוכרח מתוך המעשה שאדם נוסף היה שם בזמן השריפה, וכיון שהיה כאן אדם אחר שוב יש לחוש שמא הנמצא אינו הבעל אלא אותו אדם נוסף.

מחלוקת הרמב"ם והרשב"א בזרקו אדם לים והעלו רגלו במצודה

והנה הרמב"ם (גירושין פי"ג הט"ז) פסק: ראוהו שנפל לים, אפילו טבע בים הגדול, אין מעידין עליו שמת, שמא יצא במקום אחר... וכן אם השליכוהו לים והשליכו מצודה אחריו, והעלו ממנו אבר שאי אפשר שינטל אותו אבר מן החי ויחיה, הרי זה מעיד עליו שמת ומשיאין את אשתו.

ומקור דברי הרמב"ם במשנה במסכת יבמות (קכא.): ושוב מעשה בעסיא באחד ששללוהו לים ולא עלתה בידם אלא רגלו, אמרו חכמים: מן הארכובה ולמעלה תנשא, מן הארכובה ולמטה לא תנשא, ע"כ. ומבואר שאם עלה אבר שאי אפשר שינטל ויחיה, נשאת על פיו.

והרשב"א (יבמות קכא:) כתב שמסתבר דין זה רק באופן שקשרוהו ברגלו ושללוהו, וכשהעלו מצאו רגלו מחוברת וגופו אבד. אבל אם השליכוהו לים ללא קשירה ואח"כ השליכו מצודה אחריו ועלה בה אחד מאבריו או אפילו כל גופו בלי ראשו - אין משיאים את אשתו, שכן יש לחשוש שמא אותו אדם שזרקו הלך לו, ואבר או גוף זה של אדם אחר הוא. וראיה לדבר מביא הרשב"א מהמעשה הנזכר בחתן שנשרף בית חתנותו ואעפ"כ חששו שמא הנמצא אדם אחר הוא. ואף רבא לא התיר אלא בגלל שאמרה 'חזו גבראי חזו גבראי', אך בלא זה אסורה להינשא. ומכאן תמה הרשב"א על הרמב"ם שנקט בסתם שאם השליכוהו לים והעלו במצודה אבר שאי אפשר שיחיה אחר נטילתו, משיאין את אשתו. ונדחק בכונת הרמב"ם באופן שלא נתעלם מן העין עד שעלתה רגלו בידם.

ביאור הנודב"י בדעת הרשב"א שבים חשוב כמו שידוע שהיה שם עוד אדם

ותמה הנודע ביהודה מה ראה הרשב"א ממעשה זה של שריפת בית החתנות, הלא שם נמצא מלבד האיש החרוך גם פיסת יד חרוכה, ואם כן ברור הדבר שהיה שם שני אנשים, ולכן יש לחוש שמא אחר הוא - משא"כ בנפל לים מהיכי תיתי שעוד אדם בא לשם, ולכן יש לומר שהוא שנפל הוא שעלה. ולכאורה מבואר שנחלקו הרשב"א והרמב"ם אם תולים ואומרים הוא שנאבד הוא שנמצא.

אלא שדוחה הנודע ביהודה, כי נראה שגם הרשב"א לא נעלם ממנו סברא זו שמחמת פיסת היד הנוספת מוכח שעוד אדם בא לשם. אלא שסברת הרשב"א היא שגם בנפל לים יש לנו לדוננו כך, שהרי אכן סהדי שכמה ספינות טבעו מימות עולם והרבה אנשים טבעו, והרי זה כמי שידוע שיש שם אנשים אחרים.

ונפק"מ תהיה בין שתי הבנות אלו בדעת הרשב"א, באופן שנפל אדם לאיזה נהר שלא שכיחי ספינות שם וגם לא שמענו מעולם שטבע שם אדם, שלפי המהלך האחרון, שכל סברת הרשב"א היא שבטביעה בים הרי זה כמו שידוע לנו שיש שם עוד אנשים וכאילו נמצאת פיסת יד - אם כן באופן זה שטבע במקום שלא שכיחי ספינות ואין ידוע שטבעו שם בני אדם, יודה הרשב"א שישאיו את אשתו אף בלי ששללוהו כשהוא קשור.

גם

הרשב"א

לא נעלם

ממנו סברא

זו שמחמת

פיסת היד

מוכח שעוד

אדם בא

לשם, אלא

סברתו שגם

בים אכן

סהדי שכמה

ספינות

טבעו מימות

עולם, והר"ז

כמי שידוע

שיש שם

אדם"

להנצחות והקדשות

נא לפנות למייל המערכת

תודה רבה!